

کلیات بررسی تحلیلی مسائل آرشیوی کشورهای مستقل مشترک المنافع (قسمت دوم)

چکیده:

در سال ۱۹۹۸ م، شورای جهانی آرشیو، ایجاد پایگاهی اطلاعاتی درباره مسائل آرشیوی در کشورهای مستقل مشترک المنافع را، در خلال سالهای ۱۹۹۸-۱۹۹۹ م، مورد توجه قرار داد و ساز و کار ایجاد و توسعه آن را، فراهم نمود. سپس پرسشنامه‌ای جامع در این خصوص تهیه و تدوین شد و جمع آوری اطلاعات، از ده کشور مستقل مشترک المنافع صورت گرفت. نتیجه تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه‌ای، در قالب کتابی با عنوان «کلیات بررسی تحلیلی مسائل آرشیوی کشورهای مستقل مشترک المنافع»، به زبان انگلیسی به چاپ رسید. به دلیل اهمیت مطالب کتاب، ترجمه بخشهایی از آن، زیر عنوان «قوانین مربوط به مسائل آرشیوی»، در شماره گذشته به چاپ رسید. آنچه در پی می آید، دنباله مطلب از کتاب مذکور می باشد.

بخش دوم - مدیریت آرشیو در نظام دولتی

۱۰۲ تا ۶۰۲، در ۷ کشور مستقل مشترک المنافع، در خلال سالهای ۱۹۹۱-۹۸، ساختار مدیریت آرشیوی، زیر نظر دولت آن کشورها به وجود آمد و در حال حاضر نیز، به فعالیت خود ادامه می دهد. وضعیت این ساختارها بسیار مستحکم

نویسندگان:

ن. م اندریوا ل. ا. بلیاتینا

و. گ. لارینا و. و. اولوسکایا

الف. و. پانووا ان. ساخارووا

ا. ل. سولومینا

برگردان به انگلیسی: ن. ا. زوروا

برگردان به فارسی:

ابوالفضل کیانی بختیاری

است و در جایگاه اداری بالائی قرار دارند.

در گرجستان، بین سالهای ۱۹۹۱-۹۸، عنوان و جایگاه اداری آرشیو ملی، چندین بار دستخوش تغییر گردیده است. در حال حاضر، مقررات آرشیوی کشور گرجستان، به وسیله مرکز آرشیو دولتی - که وابسته به دفتر رئیس جمهور است - وضع می شود.

در جمهوری قزاقستان، در سالهای ۱۹۹۱-۹۸، وضعیت اداری آرشیو کشور، بهبود پیدا کرده است. فعالیت آرشیو ملی قزاقستان، نخست زیر پوشش شورای وزیران «جمهوری سوسیالیستی قزاقستان» و پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، زیر نظر شورای وزیران «جمهوری قزاقستان» قرار گرفت؛ سپس بانام «مرکز نمایندگی آرشیو و اسناد جمهوری

۲.۷.۲. آرشیوهای شهرداری؛

۳.۷.۲. آرشیوهای مؤسسات، مراکز و شرکتهای دولتی؛

۴.۷.۲. مجموعه نسخ خطی کتابخانه ها، موزه ها و مؤسسات علمی؛

۵.۷.۲. آرشیوهای غیردولتی و شرکتهای تجاری؛

۶.۷.۲. آرشیو سازمانهای دولتی، احزاب و جنبشهای سیاسی؛

۷.۷.۲. آرشیوهای مراکز مذهبی؛

۸.۷.۲. آرشیوهای خصوصی شهروندان.

اطلاعات دریافتی از کشورهای مستقل مشترک المنافع، در جدول زیر به نمایش درآمده است. علامت + در جدول، به این معنی است که نظارت و مدیریت آرشیوی، در آرشیوهای گوناگون کشور اعمال شده است.

جدول ۱- نحوه اداره کردن آرشیوهای کشورهای مستقل مشترک المنافع و نظارت بر آنها

ردیف	نام کشور	۱-۷-۲	۲-۷-۲	۳-۷-۲	۴-۷-۲	۵-۷-۲	۶-۷-۲	۷-۷-۲	۸-۷-۲
۱	آذربایجان	+	-	-	-	-	-	+	-
۲	ارمنستان	+	-	+	-	+	+	+	+
۳	بیلاروس	+	-	+	-	+	+	+	+
۴	گرجستان	+	+	+	-	+	+	+	+
۵	قزاقستان	+	-	+	+	+	+	+	+
۶	قرقیزستان	+	-	-	-	-	-	+	-
۷	مولداوی	+	+	+	+	+	+	+	-
۸	روسیه	+	+	+	+	+	+	+	+
۹	تاجیکستان	+	-	+	+	+	+	+	+
۱۰	اوکراین	+	+	+	+	+	+	+	+

بررسی تحلیل گرانه جدول فوق، نشان می دهد که تنها در ۳ کشور از ۱۰ کشور مستقل مشترک المنافع (قزاقستان، روسیه و اوکراین)، نظارت و مدیریت آرشیوی، به طور کامل اعمال شده است.

در گرجستان و تاجیکستان، آرشیوهای شهرداری، مقررات مدیریت آرشیوی را به کار نگرفته اند. در جمهوری ارمنستان، نسخ خطی کتابخانه ها، موزه ها و مؤسسات علمی، زیر چتر و نظارت مدیریت آرشیوی قرار نگرفته است. همچنین، آرشیوهای شهرداری نیز، دارای چنین وضعیتی است.

در بیلاروس، مجموعه نسخ خطی کتابخانه ها، موزه ها و مؤسسات علمی، از قوانین آرشیوی پیروی نمی کنند. در مولداوی، آرشیوهای شخصی شهروندان، در حوزه نظارت آرشیوی نمی گنجد. در حالی که آرشیوهای شهرداری، از مقررات مدیریت آرشیوی برخوردارند.

۸.۲ الی ۱۳.۲. بررسی پاسخهای مندرج در پرسشنامه های ۱۰ کشور، گویای آن است که مقررات آرشیوی، به شکلی مناسب در مناطق و تشکیلات آرشیو

قزاقستان» به فعالیت پرداخت و سرانجام به نام «آرشیو ملی جمهوری قزاقستان» - که وابسته به دولت است - شکل دوباره ای به خود گرفت. تشکیلات آرشیو ملی قزاقستان، در سال ۱۹۹۲، از زیر چتر هیئت وزیران بیرون آمد و با تنزل جایگاه، به صورت «مرکز آرشیو»، به دستگاه آموزش، علوم و فرهنگ آن کشور پیوست (۱۹۹۸).

طبیعی است که این گونه تنزل جایگاه، روند بالندگی مدیریت آرشیو را کند می گرداند. در اکثر کشورهای مشترک المنافع، تشکیلات آرشیو، از وضعیت مستحکم و جایگاه مناسبی برخوردار است؛ به همین جهت، مدیریت مطلوب و مؤثر در آنها اعمال می گردد.

۷.۲. از تحلیل اطلاعات پرسشنامه مسائل آرشیوی کشورهای مشترک المنافع، چنین برمی آید که ساختار اداره های آرشیو این کشورها، در موارد ذیل، دارای تفاوتی است:

۱.۷.۲. آرشیوهای دولتی؛

شکل‌گیری آرشیوهای جدید؛
ادغام آرشیوهای قبلاً وجود داشته است.

نتیجه‌گیری

در سالهای ۱۹۹۱-۹۸، در ۱۰ کشور عضو کشورهای مستقل مشترک‌المنافع، شبکه آرشیوی، وضعیت ثابتی نداشته و فرایند تغییر شکل و تبدیل، در تمام سطوح آرشیوی آن اتفاق افتاده است. در اکثر کشورها، آرشیوهای که کمتر تقویت شده‌اند، به سوی آرشیوهای ملی گرائیده‌اند، بجز روسیه و اوکراین که تعداد آرشیوهای آنها، در یک دوره زمانی معین، افزایش یافته است. همچنین در سال ۱۹۹۱-۹۸، شبکه آرشیوی کشورهای مستقل مشترک‌المنافع، در سطح منطقه‌ای، گسترش محسوسی داشته است.

شهرداری آن کشورها، رعایت می‌شود. بررسی پاسخها، نشان می‌دهد که این ساختارها، در سال ۱۹۹۱-۱۹۹۸ تغییر عنوان یافته است. اما فضای مدیریتی و نظارتی حاکم بر آنها، تقریباً دست نخورده است و اگر هم دستخوش تغییری شده، روند توسعه پیدا کرده است.

در قزاقستان، مدیریت آرشیوی، فقط در سطح ایالتها به وجود آمده است. در سطوح شهرداری، هیچگونه ساختار ویژه‌ای در مدیریت آرشیوی شکل نگرفته است (اگر چه ۱۱۳ آرشیو شهرداری، در این کشور وجود دارد). این واقعیت، شاخص پیشرفت و توسعه مسائل آرشیوی به شمار نمی‌آید.

بخش سوم - شبکه آرشیوی در سالهای ۱۹۹۱-۹۸

۱.۳. شمار آرشیوها، بر حسب سطوح گوناگون ملی، منطقه‌ای و شهرداری، در ۱۰ کشور مستقل مشترک‌المنافع، در جدول زیر آمده است :

جدول ۲- آمار آرشیوها، بر حسب سطح ملی، منطقه‌ای و شهرداری، در ۱۰ کشور مستقل مشترک‌المنافع

کشور	آرشیوها		
	سطح ملی	سطح منطقه‌ای	سطح شهرداری
آذربایجان	۷	۱	۷۹
ارمنستان	۶	۱۱	۱۷
بیلاروس	۶	۲۵	۳۱
گرجستان	۶	۷۴	۸۰
قزاقستان	۳	۱۶	۱۹۳
قرقیزستان	۳	۶۴	۶۷
مولداوی	۲	۴۴	۴۶
روسیه	۱۹	۲۰۲	۲۶۶۱
تاجیکستان	۱۴	۱۰	۲۴
اوکراین	۱۵	۵۱۴	۶۸۳

بخش چهارم - نیروی انسانی شعبه‌های آرشیوی

۱.۴. تعداد کارکنان آرشیو در ۷ کشور از ۱۰ کشور مستقل مشترک‌المنافع، ناکافی است و ۳ کشور بیلاروس، گرجستان و قرقیزستان، شمار کارکنان آرشیوی خود را کافی می‌دانند. اطلاعات در خصوص کارکنان بخش آرشیو در این کشورها، بر حسب گروه‌های سنی، در جدول شماره ۳ نشان داده شده است.

اطلاعات جدول شماره ۳، نمایانگر آن است که جوانان (گروه تا ۲۵ سال) در اکثر کشورهای مستقل مشترک‌المنافع (۷ کشور از ۹ کشور)، میانگین وار، نزدیک به ۱۰ درصد از متخصصان را شامل می‌شوند.

گروه سنی رایج و متداول کارکنان آرشیوی، از ۲۵ تا ۵۵ سال است و میانگین آن در کشورهای مستقل مشترک‌المنافع، ۷ درصد می‌باشد.

بررسی داده‌های فوق، نشان می‌دهد که روسیه، قزاقستان، آذربایجان و اوکراین، دارای شبکه آرشیوی پیشرفته در تمام سطوح می‌باشند و سایر کشورها، بیشتر در سطح منطقه‌ای و ملی، از تعداد آرشیو بیشتری برخوردارند. ۲.۳ الی ۶.۳. بررسی پاسخهای مندرج در پرسشنامه‌های ۱۰ کشور مستقل مشترک‌المنافع، نشان می‌دهد که تعداد آرشیوها، متغیر است یعنی گاهی افزایش و گاهی کاهش داشته است. وضعیت پایدار، تقریباً در سطح ملی برقرار بوده است؛ گرچه تغییراتی هم در این سطح، انجام گرفته است. شبکه آرشیوی در سطوح منطقه‌ای، دارای تغییرات بسیاری بوده است. در ۵ کشور ارمنستان، بیلاروس، قرقیزستان، روسیه و اوکراین، افزایش و فقط در جمهوری قزاقستان، به خاطر توسعه ایالتها، کاهش داشته است. دلیل تغییر تعداد آرشیوها، به شرح ذیل است :

جدول ۳- درصد کارکنان آرشيو کشورهای مستقل مشترك المنافع، بر حسب گروه سنی

کشور	تا ۲۵ سال	از ۲۵ تا ۵۵ سال	بالای ۵۵ سال
آذربایجان	۲۵	۶۵	۱۰
ارمنستان	۷/۱	۶۶/۷	۲۶/۱
بیلاروس	۷/۸	۷۷/۹	۱۷/۳
گرجستان	۴	۶۸/۸	۲۷/۲
قزاقستان	۱۰/۳	۷۸/۴	۱۱/۳
قرقیزستان	۹	۸۵	۶
مولداوی	۱۰	۷۳	۱۷
روسیه	۱۳	۷۵	۱۲
تاجیکستان	۱۰	۶۵	۲۵
اوکراین	۵/۶	۷۹/۸	۱۴/۷

کارکنان بازنشسته به کار برگشته، در ارمنستان، گرجستان و تاجیکستان، ۲۵ درصد و بیشتر کارکنان شعبه های آرشيو را شامل می شوند. در روسیه و آذربایجان، ۱۰/۱ تا ۱۳ درصد؛ در بیلاروس و مولداوی، نزدیک به ۱۷ درصد و تنها در قرقیزستان، ۶ درصد است. بنابراین، تناسب گروه سنی کارکنان در قزاقستان و روسیه، مناسب است. به طوری که تاکنون کارهای مؤثری در شعبه های آرشيو، انجام شده و با قوت دنبال می شود.

با چنین وضعیتی، امکان جایگزینی متخصصان به جای بازنشستگان وجود دارد. توزیع کارکنان گروه های سنی در ارمنستان و تاجیکستان، مناسب نیست و در آینده، با مشکلات گوناگونی روبه رو خواهند شد. زیرا کارکنان جوان، از ۴ تا ۷ درصد نیروی کار این کشورها را در بر می گیرند. مدیریت خدمات آرشيو اوکراین، در آینده، راهی جز فعال سازی کارکنان جوان و استخدام آنان به جای بازنشستگان ندارد. چونکه در حال حاضر، نیروی جوان شاغل در این کشور، ۵/۶٪ می باشد.

۳-۴. تعداد کارکنان آموزش خاص دیده آرشيو در ۹ کشور مستقل مشترك المنافع، کمتر از ۲۵ درصد است و تنها در اوکراین، رقمی بالاتر از ۲۵ درصد نشان می دهد.

۴-۴. وضعیت کمی و کیفی کارکنان شعبه های آرشيو در کشورهای مستقل مشترك المنافع، در جدول شماره ۴ آمده است.

اطلاعات جدول شماره ۴، گویای آن است که کارکنان آرشيو در کشورهای مستقل مشترك المنافع، از سطح عالی تخصص و آموزش برخوردارند. در تمام این کشورها، کارکنانی با تحصیلات عالی و دکتری وجود دارد. در ارمنستان، مولداوی و روسیه، تعداد آنها به طور ملموسی بیشتر از سایر کشورهاست. در ارمنستان، از هر ۳۴ نفر شاغل در شعبه های آرشيو یک دکتر؛ در مولداوی، از هر ۳۵ نفر یک دکتر؛ در روسیه، از هر ۴۷ نفر یک دکتر؛ در بیلاروس، از هر ۲۰۰ متخصص یک دکتر؛ و در قزاقستان، از هر ۶۰۰ نفر یک

نفر با درجه دکتر، به فعالیت اشتغال دارند.

افراد دارای تحصیلات عالی، تقریباً نیمی از کارکنان را شامل می شوند و تقریباً ۳۰ درصد کارکنان، با مدارک متوسطه و زیر دیپلم، مشغول به کار می باشند که در برخی کشورها، نسبت چشمگیری از کارکنان را در بر می گیرد؛ در آذربایجان، بیشتر از ۵۰ درصد، در ارمنستان، بیلاروس و قرقیزستان، تقریباً نزدیک به ۳۰ درصد.

۵-۴. در بررسی پاسخهای مندرج در پرسشنامه های دریافتی از مسائل آرشيو کشورهای مستقل مشترك المنافع، مشخص گردید که دوره های زیر، در آن کشورها برگزار شده است:

۱-۵-۴. دوره های کوتاه مدت ۵ تا ۱۰ روزه، به منظور ارتقای تخصصی کارکنان در ارمنستان، قزاقستان، قرقیزستان، روسیه، تاجیکستان و اوکراین.

۲-۵-۴. دوره های ماهیانه داخلی، برای تقویت و ارتقای شرایط تخصصی در کشورهای ارمنستان و تاجیکستان.

۳-۵-۴. دوره های آموزش مکاتبه ای در سطوح آموزش عالی و متوسطه، در مؤسسات کشورهای ارمنستان، بیلاروس، قزاقستان، روسیه، تاجیکستان و اوکراین.

۴-۵-۴. دوره های تخصصی در مؤسسه دولتی آرشيو و تاریخ، در مسکو و دانشگاه دولتی علوم انسانی روسیه.

۵-۵-۴. دوره های ارتقای تخصصی بر اساس شیوه مرکز خدمات آرشيو فدراسیون روسیه، در تمام مراکز خدمات آرشيو آن کشور و مؤسسات تحقیقاتی مدیریت اسناد آنها.

۶-۵-۴. بیلاروس و قزاقستان، دوره های تخصصی آرشيو را، در شورای جهانی آرشيو فرا گرفته اند.

همچنین، کشورهای مستقل مشترك المنافع، از سایر روشهای ارتقای تخصصی در نظام دولتی و خدمات شهرداری، بهره مند شده اند و فعالیتهایی

جدول ۴- وضعیت کمی و کیفی کارکنان شعبه های آرشیوی کشورهای مستقل مشترک المنافع

کشور	دکترا	تحصیلات عالیّه	کاردان	دیپلم متوسطه	زیر دیپلم	جمع
آذربایجان	۵	۱۷۲	۴۱	۲۲۸	۷	۴۵۳
ارمنستان	۱	۱۱۲	۶۴	۱۵۳	۱۰	۳۴۰
بیلاروس	۵	۴۲۹	۱۸۴	۳۷۹	۴	۱۰۰۱
گرجستان	۳	۳۸۲	۲۶۲	۱۰۲	۱۰	۷۵۹
قزاقستان	۲	۶۲۰	۳۱۶	۲۸۰	-	۱۲۲۶
قرقیزستان	۱	۱۲۲	۱۱۶	۹۷	-	۳۳۶
مولداوی	۴	۸۸	۴۴	۹	-	۱۴۵
روسیه	۲۲۳	۶۱۱۰	۳۰۲۵	۱۴۷۵ با احتساب زیر دیپلما		۱۰۸۳
تاجیکستان	۱	۸۴	۵۵	۲۸	۱۵	۱۸۳
اوکراین						

۲.۱۲.۴. کنترل و نظارت؛
 ۳.۱۲.۴. ارائه گزارش؛
 ۴.۱۲.۴. منشاء شناسی؛
 ۵.۱۲.۴. به کارگیری اسناد و استفاده از آنها؛
 ۶.۱۲.۴. اطلاع رسانی.

نتیجه گیری :

میانگین سنی کارکنان آرشیو در سالهای ۱۹۹۱-۹۸، در کشورهای مستقل مشترک المنافع، از ۲۵ تا ۵۵ سال بوده است. علاوه بر آن، در ارمنستان، گرجستان و تاجیکستان، در میان کارکنان بخشهای آرشیوی، بازنشستگان دعوت به کار شده نیز، به چشم می خورند. این امر، به عنوان شاخص منفی، تلقی می گردد.

در کشورهای مستقل مشترک المنافع، حدود ۵۰ درصد کارکنان آرشیوی، دارای مدارج تحصیلی عالیّه بوده اند. در حالی که کارکنان دارای مدارج متوسطه و زیر دیپلم، ۳۰ تا ۵۰ درصد جمعیت شاغل در بخشهای آرشیوی این کشورها را تشکیل می دهند. این مسئله نیز، مثبت قلمداد نمی شود و نیاز به بهسازی دارد.

مراکز خدمات آرشیوی کشورهای مستقل مشترک المنافع، به ضرورت ارتقای کیفی و تخصصی کارکنان خود پی برده اند و ایجاد شعبه ها و مراکز آموزشی، در ایالتهای این کشورها، از اهمیت چشمگیری برخوردار گشته است.

همچون برگزاری همایش، هم اندیشی، میزگرد و دوره های کارآموزی و... را به وسیله مؤسسات آرشیوی، ساماندهی نموده اند.
 ۶.۴. مراکز خدمات آرشیوی ۱۰ کشور مستقل مشترک المنافع، ارتقای تخصصی کارکنان را، در اهداف زیر قلمداد می کنند:
 ۱.۶.۴. انتقال تجارب همکاران، در کشورهای مستقل مشترک المنافع و سایر کشورها؛

۲.۶.۴. آموزش کارکنان.

۷.۴. کشورهای مستقل مشترک المنافع، همچنین معتقدند که ارتقای مهارتهای تخصصی کارکنان، می باید در بدو استخدام انجام شود.
 ۹.۴. خدمات آرشیوی هر ۱۰ کشور، راه اندازی مراکز آموزش ارتقای کارکنان را، در جایگاههای زیر، ضروری می دانند:

۱.۹.۴. در شعبه های آرشیوی کشور؛

۲.۹.۴. در ایالتهای کشورهای مستقل مشترک المنافع.

۱۰.۴. بررسی پاسخهای مندرج در پرسشنامه ها، نشان می دهد که ۵ کشور قزاقستان، قرقیزستان، روسیه، تاجیکستان و اوکراین، بر این نکته تاءکید دارند که دوره های ارتقای مهارتهای تخصصی برای کارکنان، می باید به طور مداوم برگزار شود و خدمات آرشیوی، به صورت دوره ای، نسبت به این کار مبادرت ورزند.

۱۱.۴. کشورهای مستقل مشترک المنافع مذکور، معتقدند که شهریه آموزش مهارتهای تخصصی کارکنان، می باید توسط مؤسسات متبوع پرداخت شود.

۱۲.۴. مراکز خدمات آرشیوی ۷ کشور از ۱۰ کشور مستقل مشترک المنافع، در راستای توسعه روشها و مبانی ویژه آرشیو نیز افزایش تخصصها، کسب مهارتهای زیر را، برای کارکنان خود، ضروری می دانند:
 ۱.۱۲.۴. فراگیری؛